

Валентина Медведєва,

канд. іст. наук, наук. співроб. відділу оперативної інформації СІАЗ
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА В РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Стаття присвячена тенденціям змін у бібліотечній практиці в контексті розвитку інформатизації, удосконаленню роботи інформаційно-аналітичних структур як популяризаторів інформаційних фондів, зростаючому значенню всього комплексу технологій сучасної бібліотеки в забезпеченні доступу до якісної інформації, широкому всім категоріям користувачів.

Ключові слова: сучасна бібліотека, інформатизація суспільства, інформаційні ресурси, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційні технології.

На сьогодні в Україні процеси глобалізації та інформатизації супроводжуються значним зростанням обсягів інформаційних потоків, інтенсивністю інформаційних обмінів, що у першу чергу висуває нові вимоги до інформаційної діяльності бібліотечних установ як суспільного інституту.

З розвитком постіндустріального суспільства інформація стає дедалі важливішим економічним, політичним і соціальним ресурсом сучасного суспільства. Його ефективне використання передбачає вдосконалення процесів керування цим ресурсом, мобілізацію всіх активних членів суспільства на постійну самоосвіту, завдяки чому істотно зростає роль сучасних бібліотечних установ [1].

Перетворюючись у сучасні інформаційні центри, оволодіваючи все новими й новими електронними інформаційними технологіями, удосконалюючи на шляху комп'ютеризації традиційні форми своєї роботи, бібліотеки стають ефективною складовою вдосконалення механізмів суспільного розвитку. Удосконалення процесу керування інформаційними ресурсами стало важливим чинником підвищення ефективності управлінської діяльності, а включення вітчизняної бібліотечної системи в процеси інформатизації обіцяє не лише доступ до інформаційних ресурсів усім категоріям громадян, але й створює також умови для ефективного використання інформаційних ресурсів, обіцяє зростання творчого потенціалу українського суспільства.

Важливим і продуктивним у дослідженні цих процесів став соціокультурний підхід, представлений у працях відомих теоретиків сучасної бібліотечної діяльності К. Вигурського, Р. Мотульського, Я. Шрайберга, А. Соляник та ін. Серед загальних питань інформатизації необхідно виокремити теоретичне осмислення процесу вдосконалення співробітництва бібліотек з науковими установами, що знайшли відображення в роботах М. Слободяника, Л. Дубровіної та ін. Загальні питання аналізу процесу розвитку та використання електронних ресурсів висвітлювалися в працях Б. Шумилова, В. Широкова, П. Бакута, А. Гиржона, В. Степанова.

Отже, питання інформатизації сучасного суспільства, формування його інформаційних ресурсів, перетворення бібліотек в інформаційні центри, проблеми використання комп'ютерних технологій у бібліотечних установах стало важливим напрямом сучасних досліджень у бібліотекознавстві, індології, теорії управління та інших суміжних наук.

Мета статті – узагальнити досвід роботи сучасної бібліотеки у розвитку суспільної інформатизації.

На сьогодні для нашої країни побудова інформаційного суспільства, інтеграція з допомогою нових інформаційних технологій у міжнародне співтовариство є одним з головних національних пріоритетів. При цьому необхідно зазначити, що сучасна Україна дедалі більше набуває рис такої спільноти. Доказом цього є постійне зростання потреб в інформаційних ресурсах, які стають необхіднішими для інтенсифікації всіх галузей людської діяльності. Важливою умовою успішного розвитку сьогодні є розробка технологій ефективного використання наявної інформації. В інформаційній сфері сьогодні, як ніколи раніше, стала дещо переосмислена класична фраза про те, що «продуктивність праці (в інформаційній сфері) вирішує все».

Джерелами інформаційних обмінів сьогодні є:

- інформаційні ресурси глобального інформаційного простору, які стали широкодоступними, завдяки сучасним інформаційним електронним технологіям;

- фонди бібліотечних установ, установ науки, архівних установ та інших інформаційних центрів, де зберігається вже апробована суспільством інформація;

- продукти постійного інформаційного виробництва, які активно вводяться в суспільний обіг;

- вторинні продукти наявних інформаційних ресурсів, підготовлені в режимі «інформація на базі інформації», які вводяться в обіг

спеціальними структурами з обробки й узагальнення інформації: «фабриками думки» та іншими аналітичними центрами [2].

В організацію використання кожного із цих ресурсів включена бібліотека. Вона стає тією важливою ланкою, що забезпечує успішну реалізацію всіх питань суспільного розвитку в наш час. Нині підвищення суспільного попиту на послуги бібліотечних установ диктує необхідність формування з допомогою бібліотек, нових форм організації інформаційного простору, витримка характерного для нашого часу стрімкого темпу своєчасного впровадження інноваційних технологій, високоякісного кадрового забезпечення в інформаційній сфері.

Зважаючи на наявну ситуацію в бібліотечній сфері, глибоку матеріально-технологічну відсталість рівня району і окремих населених пунктів, шлях модернізації систем очевидно, потрібно починати з підвищення рівня комп'ютеризації всіх технологічних процесів, що звільняє фахівців від рутинної праці, а також обов'язкового підключення бібліотечних установ до Інтернету. Цей обов'язковий набір технологічних нововведень даватиме змогу використати переваги кооперації в бібліотечній сфері, при якій навіть з допомогою наявних двох-трьох комп'ютерів місцева бібліотека може організувати широкий асортимент інформаційних послуг. Адже у своїй діяльності вона буде спиратися на кооперований інформаційний фонд, технологічні можливості суміжних закладів.

Як показує практика, широким попитом серед сучасних користувачів, особливо тих, що користуються дистантними можливостями обслуговування, впроваджуваними у великих бібліотеках, попитом, обумовленим практичними потребами, користуються інформаційно-аналітичні продукти, що розкривають можливості фондів бібліотек. У НБУВ і в ряді інших бібліотек уже не перший рік розробкою тематичних інформаційно-аналітичних продуктів займаються спеціальні структурні підрозділи. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ, Національна юридична бібліотека (НЮБ) та Фонд Президентів України (ФПУ) створені для введення в суспільний обіг через управлінську сферу найбільш затребуваних науково-інформаційних матеріалів з фондів НБУВ, моніторингу й опрацювання зростаючих інформаційних потоків, удосконалення інформаційно-аналітичного обслуговування суспільних інститутів країни.

Нині вже стала усталеною практика СІАЗ, НЮБ і ФПУ щодо забезпечення управлінської сфери та інших категорій корпоративних користувачів оперативними інформаційними та аналітичними різножанровими

матеріалами, на номенклатурі яких позначаються результати вивчення запитів сучасних замовників.

Інформаційно-аналітичні структури НБУВ з метою підвищення продуктивності праці активно впроваджують комп'ютерні технології обробки та доставки в електронному вигляді своїх продуктів замовникам за межами бібліотеки, мережа яких швидко збільшувалася. Водночас СІАЗ, НЮБ, Фонд Президентів України виступають самостійними науковими підрозділами, предметом дослідження яких стали електронні інформаційні технології в бібліотечній сфері [4].

Специфіка роботи працівників цих підрозділів обумовлює необхідність, крім професійних бібліотечних навиків, бути постійно в курсі суспільно значущих подій у країні та за її межами, виробляти в собі якості, необхідні для прогнозування актуальності подій для висвітлення у своїх продуктах. Звичайно, подібні можливості організації інформаційної діяльності в районних і тим більше сільських бібліотеках відсутні. Проте інтернет-зв'язок може бути використаний для одержання популярних інформаційно-аналітичних продуктів великих бібліотек і представлення їх користувачам на місцях. З одного боку впровадження такої практики сприятиме розширенню доступу до затребуваних у суспільстві матеріалів, а з іншого – контакти з бібліотечними структурами в регіонах можуть бути корисними для інформаційно-аналітичних структур у провідних бібліотеках. Таким чином можна забезпечити оперативну доставку інформаційно-аналітичних продуктів замовнику, зміцнити зворотний зв'язок, за рахунок урізноманітнення джерельної бази підвищити точність і достовірність інформаційно-аналітичної продукції.

Організація контактів регіональних бібліотечних структур із провідними бібліотеками сприятиме залученню їх до широкого використання електронних інформаційних технологій. При цьому звертає на себе увагу те, що найбільш запитуваними в суспільній циркуляції інформації стають електронні періодичні видання, інформація на сайтах і порталах економічних, політичних структур. Важливою складовою суспільного ресурсу інформації є також аналітичні розробки інших інформаційно-аналітичних центрів, створених в Україні за зразком західних «фабрик думки». Ці структури, власне, започаткували процес формування вітчизняного сегмента інформаційного ринку в галузі суспільствознавства [6].

Хоча і сьогодні інформація на паперових носіях залишилася важливим напрямом роботи, і вона вважається більш точною, логічно структурованою, виготовлена відповідно до багатовікових традицій фіксації

інформації, об'єднана попередніми напрацюваннями у сфері накопичення інформації відповідною внутрішньою логікою, однак при цьому виникає проблема, яка полягає в тому, що нині основні інформаційні фонди бібліотечних установ містяться на паперових носіях і недоступні для користувачів саме електронної інформації. Оцифрування таких ресурсів є на сьогодні дуже складною проблемою, але водночас дуже важливою для сучасного суспільства. Ця тенденція поступово змінює все технологічне середовище інформаційної сфери сучасного суспільства. І при розв'язанні цієї проблеми регіональним бібліотечним установам корисною була б допомога провідних бібліотек за умови вироблення механізмів взаємовигідної кооперації.

При цьому необхідно відзначити, що автоматизація виробничих процесів, упровадження нових інформаційних технологій, розвиток кооперативних зв'язків між ними – все це дає можливість бібліотечним установам значно розширяти сферу послуг.

Як справедливо стверджує Я. Шрайберг, «...автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності – це прояв не тільки сучасного науково-технічного розвитку, а й також соціального прогресу: забезпечується не лише своєчасний і швидкий доступ користувачів до потрібної інформації та першоджерел, але загалом створюються умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації та публікацій» [8].

Варто зауважити, що впровадження новітніх технологій в обслуговування сучасних користувачів не тільки підвищує ефективність використання ресурсів бібліотечних установ і полегшує шлях користувача до інформації, але й підносить суспільну значущість бібліотек. При цьому комп'ютеризація бібліотечних процесів, вдосконалюючи технології бібліотечної справи, вносить зміни в сам зміст бібліотечної роботи. Підвищується активність у взаєминах із читачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних форм інформаційного забезпечення і, як наслідок, показників якості професійної діяльності.

На сьогодні перед бібліотечною сферою постає все більше завдань, обумовлених зростаючою складністю завдань суспільного розвитку. Вони пов'язані з динамічним зростанням обсягів електронної інформації, якої потребують усі сфери суспільного життя. Для забезпечення доступу якнайширших кіл користувачів до такого продукту, необхідне значне поглиблення процесів інформатизації сучасного суспільства. У свою чергу бібліотеки, стаючи сучасними інформаційними центрами, мають одержати технологічні можливості для обробки великих масивів суспільно значущої

інформації, сприяти її високопродуктивному використанню. Перетворення бібліотек у сучасні інформаційні центри при збереженні їх основних традиційних функцій – одне з основних завдань сьогодення.

Література

1. *Бабич В. М.* Роль бібліотек в інформатизації суспільства і підвищенні інформаційної культури / В. М. Бабич // Бібл. планета. – 1998. – № 1. – С. 17–20.
2. *Медведєва В. М.* Сучасна бібліотека: новий спосіб діяльності / В. М. Медведєва // Бібл. вісн. – № 6. – 2008. – С. 46–50.
3. *Щербинина О.* Воспитание библиографической культуры пользователей в НТБ / О. Щербинина // Научные и технические библиотеки. – 1999. – № 11. – С. 71–74.
4. *Горовий В.* ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України в інформаційному забезпеченні органів державної влади / В. Горовий – Київ : ЦНБ, 1994. – 200 с.
5. *Сукиасян Э. Р.* Электронный каталог и читатель / Э. Р. Сукиасян // Науч. и технические б-ки. – 2000. – № 9. – С. 79–85.
6. *Горовий В.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. Горовий – Київ, 2005. – 300 с.
7. *Скнар В.* Організація роботи бібліотек в умовах структурних змін: на допомогу слухачам інституту та працівникам бібліотек / В. Скнар. – Київ, 1994. – 55 с.
8. *Шрайберг Я.* Основные положения и принципы разработки автоматизированных библиотечно-информационных систем и сетей: главные тенденции окружения, основные положения и предпосылки, базовые принципы / Я. Шрайберг. – Москва, 2001. – 100 с.
9. Новітні послуги бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://volunbibl.blogspot.com/2012/09/blog-post_18.html. – Назва з екрана.
10. Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві : матеріали наук. конф. – Харків, 2003. – 113 с.
11. *Кірішева О. М.* Імідж сучасної бібліотеки в інформаційному суспільстві / О. М. Кірішева. – Київ, 2008. – С. 87–92.

References

1. Babych, V. M. (1998). Rol' bibliotek v informatyzatsii suspil'stva i pidvyschenni informatsijnoi kul'tury [Role of libraries in the information

society and enhancing information culture]. *Bibliotechna planeta – Library planet*, 1, 17–20 [in Ukrainian].

2. Medvedieva, V. M. (2008). Suchasna biblioteka: novyj sposib diial'nosti [Modern Library: a new way of doing business]. *Bibliotechna planeta – Library planet*, 6, 46–50 [in Ukrainian].

3. Shherbinina, O. (1999). Vospitanie bibliograficheskoy kul'tury pol'zovatelej v NTB [Education bibliographic kulture people NTB]. *Nauchnye i tehnicheckie biblioteki – Scientific and technical library*, 11, 71–74 [in Russian].

4. Horovyj, V. (1994). Tsentralna naukova biblioteka im. V.I. Vernads'koho NAN Ukrainy v informatsijnomu zabezpechenni orhaniv derzhavnoi vlady [CSL them. Vernadsky National Academy of Sciences of Ukraine in the informational support of public authorities]. Kyiv: TsNB [in Ukrainian].

5. Sukiasjan, Je. R. (2000). Jelektronnyj katalog i chital' [Electronic catalog and reader]. *Nauchnye i tehnicheckie biblioteki – Scientific and technical library*, 9, 79–85 [in Russian].

6. Horovyj, V. (2005). Osoblyvosti rozvytku sotsial'nykh informatsijnykh baz suchasnoho ukrains'koho suspil'stva [Features of informatsijnykh social bases of modern Ukrainian society]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

7. Sknar, V. (1994). Orhanizatsiia roboty bibliotek v umovakh strukturnykh zmin: na dopomohu slukhacham Instytutu ta pratsivnykam bibliotek [Organization of the libraries in terms of structural changes, to help students and staff of the Institute Library]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Shrajberg, Ja. (2001). Osnovnye polozhenija i principy razrabotki avtomatizirovannykh bibliotечно-informacionnykh sistem i setej: glavnye tendencii okruzenija, osnovnye polozhenija i predposylki, bazovye principy [The main provisions and principles for the development of automated library-information-systems and networks: the main trends of the environment, the basic situation and background, the basic principles]. Moscow [in Russian].

9. Novitni posluhy biblioteki [New library services]. volunbibl.blogspot.com. Retrieved from http://volunbibl.blogspot.com/2012/09/blog-post_18.html [in Ukrainian].

10. Transformatsiia roli bibliotek v informatsijnomu suspil'stvi [The transformation of the role of libraries in the Information Society]. Kharkiv [in Ukrainian].

11. Kirisheva, O. M. (2008). Imidzh suchasnoi biblioteki v informatsijnomu suspil'stvi [Image of modern libraries in the information society], Kyiv, 87–92 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.06.2015.

Valentina Medvedeva

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Modern Library in the Development of Public Informatization

Lead direction of improving the social mechanisms associated with the process of the evolution of resource management and access to them from different social groups, is the development of modern technology on the basis of library activities.

For our country, building an information society and its integration into the international community is a top national priority. It should be noted that modern Ukraine is increasingly taking on the characteristics of such a community. Evidence of this is the growing needs for information resources that are becoming neobhvidnishymy to intensify all areas of human activity.

Increasing public demand for library services institutions necessitates the formation of the libraries of new forms of information space, which is implemented through computer technology. It is clear from the organization to present a technical level structure of the information space of the library facility the success of the introduction of wide circulation of existing information resources, and thus ensure prompt access to modern materials and documents.

Keywords: modern library, information society, information resources, information and analytical activities, information technology.

Валентина Медведева

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Современная библиотека в развитии общественной информатизации

Ведущим направлением совершенствования общественных механизмов, связанных с процессом эволюции управлением информационными ресурсами и обеспечением доступа к ним представителей разных социальных групп населения, является развитие на современной технологической основе библиотечной деятельности.

Для нашей страны построение информационного общества, его интеграция в международное сообщество является одним из главных национальных приоритетов. При этом следует отметить, что современная Украина все больше приобретает черты такого сообщества. Свидетельством этого является постоянный рост потребностей в информационных ресурсах, которые становятся все более необходимыми для интенсификации всех отраслей человеческой деятельности.

Повышение общественного спроса на услуги библиотечных учреждений диктует необходимость формирования в библиотеках новых форм организации информационного пространства, реализуется благодаря компьютерным технологиям. Именно от четкой организации на современном техническом уровне структуры информационного пространства библиотечного учреждения зависит успех

введения в широкий оборот имеющегося информационного ресурса, а значит, обеспечение оперативного доступа к современным материалам и документам.

Ключевые слова: современная библиотека, информатизация общества, информационные ресурсы, информационно-аналитическая деятельность, информационные технологии.